

Çarhiinden günümüze:

Haluk Oral* / oralh@boun.edu.tr

Cahit Hoca

Tanıyanlar için o yalnızca “Cahit Hoca”ydı. Hoca nitelemesine pek az insan onun kazandırdığı saygınlığı kazandırmıştır.

Hocalığı matematikle sınırlı değildi; sanatla, yaşamla ve ölümle ilgili fikirlerini de söyler, en önemlisi herkese dinletirdi. 1993’te bir dersime davet etmiştim. 18-20 yaşlarındaki öğrencilerimin onu iki saat boyunca en ufak bir sıkılma belirtisi göstermeden hayranlıkla dinlediklerini unutamıyorum. Öğretmenlik (ya da öğrencilik) yapan herkes bunu sağlamanın ne kadar zor olduğunu takdir eder sanırım.

Konusunda dünyanın saygın bilim adamlarından biriydi. 1989’da Kanada’da bulunduğum üniversiteye konferans vermeye gelen büyük matematikçi Hollandalı J. J. Seidel Türk olduğumu bildiğinden, konuşmasının ortasında bana dönerek heyecanla, “İşte bunlar Arf değişmezleridir” demişti. Bu konuda yazdığı iki makaleyi de imzalayıp Cahit Hoca’ya iletmem için bana vermişti.

Cahit Arf, 11 Ekim 1910’da Selenik’te doğdu. (Hoca’nın, annesinin Atatürk’ün annesiyle tanıştığını anlattığını anımsıyorum.) Balkan Savaşı sırasında ailesi İstanbul’a göçer. 1919’da Ankara’ya geçen aile, buradan yine kısa bir zaman için İstanbul’a döndükten sonra İzmir’e yerleşir. Cahit Arf’ın matematiğe ilgisi o yıllarda başlamıştır, daha ilkokuldayken Pisagor teoreminin geometrik ispatını anlamıştır. İspatta çizilen şekil bir eşeğin kulaklarına benzetildiği için, eskiler bu teoreme “Eşek Teoremi” de derler. Hoca anılarını anlatırken aynı adı kullanırdı.

O yıllarda Türk Lirası Fransız Frank’ı karşısın-

da değerli olduğundan Cahit Arf’ın babası onu lise eğitimi için Fransa’ya gönderir. Yıl 1926. İki yıl sonra mali nedenlerle Türkiye’ye döner. Kazandığı bir bursla bu sefer yüksek öğretim için Fransa’ya tekrar gider ve Ecole Normale Supérieure’ü iki yılda bitirir. Fransa’da kalabileceksen Türkiye’ye döner ve Galatasaray Lisesi’nde, yabancı bir öğretmen 600 lira aylık alırken, 60 lira aylıkla öğretmenliğe

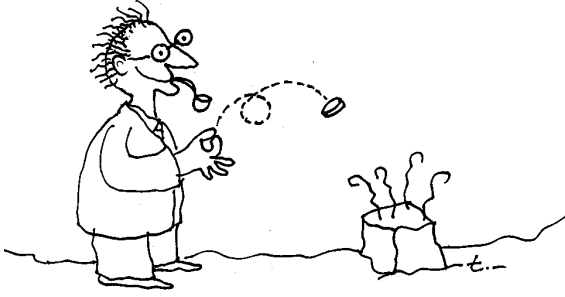
başlar. Bu idealizm karşılıksız kalmaz ve İstanbul Üniversitesi’nden asistanlık teklifi alır ve kabul eder. Ardından, 1937’de, doktorasını yapmak üzere Almanya’ya Göttingen Üniversitesi’ne gider. Tez hocaları Hasse’dir. 1938’de, şimdi matematikte Hasse-Arf Teoremi olarak bilinen ünlü sonucu da içeren doktora çalışmasını bitirir. Hasse’nin ısrarıyla çalışmalarına devam etmek için bir yıl daha Almanya’da kalır ve bu sırada yine matematiğe çok önemli bir katkısı olarak Arf Değişmezleri’ni bulur.

Cahit Hoca İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla İstanbul Üniversitesi’ne döner. 1943’te profesör, 1955’te de ordinaryüs olur. 1962’ye kadar İstanbul Üniversitesi’nde çalışır. Bu arada Maryland

Üniversitesi’nde ziyaretçi profesör olarak bulunur ve Mainz Akademisi’ne üye seçilir. 1963’te kısa bir süre Robert Koleji’nde ders verdikten sonra 1966’da ABD’ye gider, Princeton ve Kaliforniya üniversitelerinde çalışır. 1967’de Türkiye’ye dönerek Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde görev alır. TÜBİTAK’ın kurulmasında çok etkin rol oynar. Gebze’deki Marmara Araştırma Merkezi’nin kuruluşunda da Cahit Hoca da vardır. Bir sohbet sı-

* Boğaziçi Üniversitesi Matematik Bölümü öğretim üyesi.

rasında Gebze’de temel atılırken cebinden çıkardığı madeni bir 2,5 lirayı temele attığını gülerек anlatmıştı.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde çalışırken dünyadan kopuk bir bilim adamı olmadığını defalarca kanıtlar Cahit Hoca. 1976’da, zamanın hükümeti rektörlüğe Hasan Tan’ı atar. Tüm ODTÜ’nün itiraz ettiği bu atamaya karşı kurulan dört kişilik “icra komitesi”nde Hoca da yer alır ve çalışmalara aktif olarak katılır. Prof. Dr. Uğur Ersoy’un anlattığı şu anı Cahit Arf’in uzlaşmacı, fakat ilkelerinden taviz vermeyen bilim adamı kişiliğini çok güzel ortaya koymaktadır:

Bir gün Genelkurmay Başkanı’nın bizi görmek istediği haberi geldi. ODTÜ sorununu bizden dinlemek istiyordu.

Genelkurmay Başkanı’nın odasına girdiğimizde biraz şaşırдық. Oda 3-4 yıldızlı generallerle doluydu. Parti başkanlarına yaptığımız gibi, ODTÜ’deki sorunu genel çizgileriyle özetledik ve hareketimizin siyasi bir niteliğe sahip olmadığını vurguladık. Konuşmam bittiğinde oda derin bir sessizliğe bürünmüştü. Bu sessizliği Genelkurmay Başkanı’nın tok sesi bozdu:

– Hocam, benim anlayamadığım bir husus var.

Bizim de üniversitemiz var: Harp Okulu. Orada hiçbir disiplinsizlik yok, çit çıkmıyor. Sizde boyuna sorun çıkıyor. Bunu anlamakta zorluk çekiyorum.

Ne söyleyeceğimi şaşırılmıştım. Verilecek yanıt belliydi ama bu yanıt Genelkurmay Başkanı’nu gücendirebilirdi. Bunu da kesinlikle istemiyorduk. Ne yapacağıma karar verememenin sıkıntısını yaşarken Cahit Hoca yardımına yetişti.

– Uğur, Sayın Başkanın bu sorusuna ben yanıt vereyim. Paşam,

önce bir soru sorayım size. Harp Okulu’ndan öğrencilere ne öğretilmesi gerektiğini biliyor musunuz?

– Elbette biliyoruz, diyerek yanıt verdi Başkan.

Cahit Hoca son derece sakin, gülümseyerek devam etti.

– Bakın Paşam, sorun buradan kaynaklanıyor. Biz öğrenciye ne öğreteceğimizi tam olarak bilmiyoruz. Daha doğrusu emin değiliz. Eğer öğreteceğimiz her şeyden emin olsaydık, o zaman orası üniversite olmazdı. Üniversite, tartışarak gerçeklerin arandığı bir kurumdur. Tartışma olan yerde de sorun çıkması doğaldır paşam.” (Cahit Arf Anısına, Bilim ve Teknik, 363. sayının eki)

Cahit Arf 1980’de emekli oldu ve İstanbul’a yerleşti. Yaşamı ödüllerle doludur. 1948’de İnönü Ödülü’nü kazandı, değişik üniversiteler fahri doktoralar verdiler ve Fransa’dan 1994’te Commandeur des Palmes Académiques ödülünü aldı. Ödül bahsini trajikomik bir alıntıyla bitirelim. Aşağıdaki yazı İş Mecmuası’nın 1 Şubat 1949 tarihli sayısında A.H. imzasıyla yayımlanmıştır:

İNÖNÜ ARMAĞANI MÜNASEBETİLE

Gazeteler Türkiye’ye mahsus bir ‘Nobel’ mükâfatından bahsediyorlar. Faydalı bir hareket!

Bu sene mükâfatlar verildi. Çok güzel!

Biz bu hâdise karşısında bir noktaya parmak bastık: Juri Yahya Kemal’in âruz bir şiirini beğenmiş. Demek ki yirmi beş senelik edebî hayatımızın kıymeti sıfır. Zira Yahya Kemal yirmi beş sene evvelki bir devrin kıymetidir.

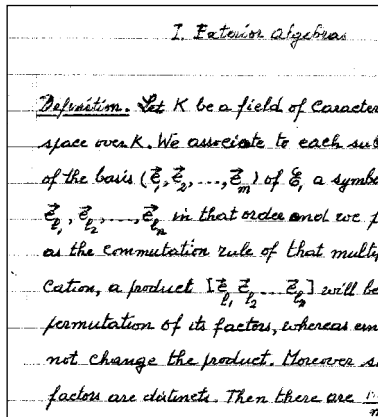
Acaba 25 senenin edebî hayatının kıymeti neden sıfır? Bunun cevabını edebiyat değil, ‘bilim’

mükâfatını kazanan etüdüün adında okuyoruz:

Prof. Bay C. Arf’in “elâstik bir düzlemde sabit gerilmeli serbest sınırları olan denge durumlarının belirtilmesi hakkında” isimli etüd!

Böyle bir müellif [yazar] ismi ve böyle bir başlık taşıyan ‘bilim’ mahsulünün ortaya atıldığı memleketin ‘edebiyat’ ve ‘şiir’inden hayır beklemek, gözü kör edilen insanın görmesini istemek değil midir?

İşte böyle... Yahya Kemal’e

Hoca’nın yazısı inci gibiydi. Matematiksel simgelerde gotik Alman harfleri kullanırdı.

veya ödül jurisine çatmak isteyen biri, bir bilim adamının çalışmasını o bilim adamının soyadına ve çalışmasının başlığına göre değerlendirip yargılabiliyordu o zamanlar. Ne kadar yol aldığımızın takdirini sizlere bırakıyorum.

Cahit Hoca'yı 26 Aralık 1997'de kaybettik. Ama büyük bir bilim adamı olarak bize kattıkları yaşamaya devam ediyor.

Benim açımdan bu hikâyenin bir de ikinci perdesi var. Yıl 1993. Heykeltıraş dostum Suat Özyönüm'e Marmara Araştırma Merkezi'ne Cahit Hoca'yla beraber gittiğimi, kendisiyle uzun uzun sohbet ettiğimizi anlatıyorum. Suat Özyönüm, Arf'ın bir büstünü yapma isteğini dile getiriyor. Hoca'ya yapacağım ziyaretlerden birinde onu da götürmeye söz veriyorum.

Bazen cumartesi günleri Cahit Hoca'ya giderdim. Bir gün öncesinden Gebze'den dönerken arabada konuşup, kararlaştırırdık. Ertesi sabah evine uğramadan önce telefon ettiğimde, telefonu eşi Halide Hanım açarsa genellikle,

– Cahit Bey, bugün çok yorgun gelmeyin. Şimdi telefonu ona vereceğim. Gel dese bile lütfen gelmeyin, derdi.

Sonra telefonu Hoca alır,

– Haluk bekliyorum, derdi.

Kıvrınarak,

– Şey... Hocam bir işim çıktı da... dediğimde,

– Ne işi yahu! Daha dün konuştuk, der, bir an duraklar ve, tamam, tamam anladım, sonra görüşürüz, diyerek telefonu kapatırdı.

Bazen de, hiç telefon etmeden, Halide Hanım için elimde bir buket çiçekle kapıyı çaldım. Bu oldubittiyi olgunlukla karşılar ve çayımızı demlerdi. Aydınlar Dilekçesi'ni imzaladığı için geceyarısı Hoca'yı karakola götürmek isteyen polisler de Halide Hanım engeline çarpmışlar ve Cahit Hoca ancak ertesi gün karakola gitmişti.

Sonuç olarak Cahit Hoca'yla Suat'ı tanıştıramadım.

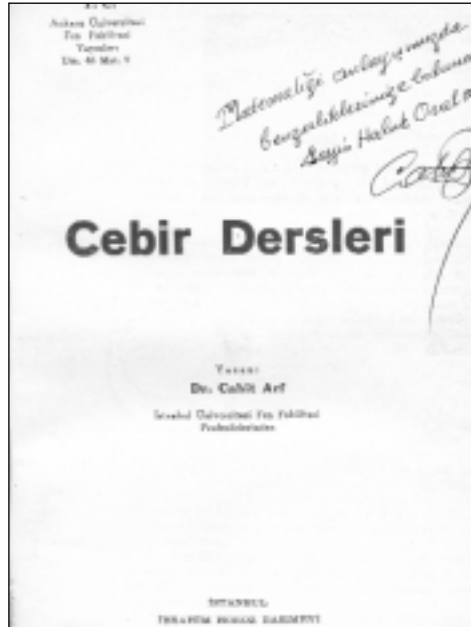
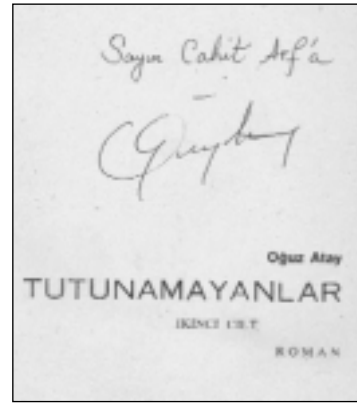

Cahit Arf Hatıra Parası

Ama heykeltıraş dostum, Cahit Arf'ın hatıra parasını yaptı. Darphane'nin 2001'de koleksiyonculara sunduğu "Bin Yılın Türkleri" serisi kapsamında basılan para, 15.11.2001 tarihinden beri tedavülde.

Oğuz Atay'ın Cahit Arf'a imzaladığı kitabı "Tutunamayanlar" [Sinan Yayınları, 1972]. Türk edebiyatının erken yitirdiği bir yazardır Oğuz Atay. Onu

1977'de henüz 43 yaşındayken kaybettik. Atay 1957'de İTÜ İnşaat Fakültesi'ni bitirdi. Yazın dünyasıyla ilişkisi o yıllarda başladı. 1958-59 yıllarında "Pazar Postası" dergisinde yazıları çıktı. 1975'te örnek aldığı hocası Mustafa İnan'ı konu alan kitabı yayımlandı: "Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan". Mustafa İnan, Cahit Hoca'nın yakın arkadaşı ve takdir ettiği bilim adamlarından biriydi. Hoca'ya İnönü Ödülü'nü kazandıran çalışma, Mustafa İnan'ın bir köprünün neden yıkıldığını araştırırken yaptığı maketten hareketle bulduğu matematik çözümdür. Atay "Bir Bilim Adamının Romanı"nı yazarken Cahit Arf'la uzun söyleşiler yapmış ve bunlara kitabında bol bol yer vermiştir. Kimbilir belki de Oğuz Atay bu kitabı söyleşi yapmak için ilk girişinde götürmüştür Hoca'ya. Oğuz Atay, imzası en zor bulunan yazarlardan biridir. Bu kitabı bana Cahit Arf vermedi; Hoca'yı kaybettikten birkaç yıl sonra bir sahafta buldum. Oraya nasıl gitti hâlâ merak ederim. ♦

Cahit Arf'ın 1947'de Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları'ndan çıkan kitabı ve imzası